

LOGIKA KAPITALIZMA.

Donosimo ovaj članak iz pera učenog engleskog povjesničara, koji ima veliki upliv na duhove u Engleskoj bilo to između katolika bilo protestanata. On je porijetlom Francuz, pa piše i u francuskim časopisima.

U Engleskoj se je kapitalizam industrijski vrlo brzo razvio. Njegove su potankosti vrlo zanimive, ali su strancima malo poznate. Barem ja nijesam opazio, da je o tome pisala kontinentalna štampa. O tom kapitalizmu treba ovo zabilježiti: Velika se Britanija industrijalizovala prije nego ijedna druga zemlja, a danas, kako vas svijet znade, taj se kapitalizam razvio više nego li u svem ljudskom društvu. Engleska naša može poslužiti svim drugim narodima kao primjer kamo smjera industrijski kapitalizam.

U Engleskoj smo sada došli do socijalnog stanja, gdje je vlasništvo više usredotočeno nego li igdje drugdje; gdje je stari seljački stalež iščeznuo i postao jednostavno proletarijat; gdje je vas život organiziran na temelju nadnice: prevelika većina naroda živi od sedmične nadnice, mala manjina zemlje posjeduje najveći dio zemljišta, mašine, skladišta najnužnijih predmeta. Još manja manjina nadzire sve to. To je zadnja riječ, konačni oblik kapitalizma.

Tu je zanimiva tačka: nastupila je kategorija pojavâ, koje nije nitko očekivao. Te su pojave nastupile kao posljedica navedenog stanja stvari. Moguće je — tako mislim — da će napokon nadoći tendencija prema obvezatnom radu, pravilo koje će zamijeniti radni ugovor. Naprotiv, ako društvo pođe sasma protivnim pravcem, nadoći će možda državni socijalizam. Za sada se ne zbiva ni jedno ni drugo. Razred se ljudi, koji žive od nadnice, usko udružio u svoja udruženja jake discipline. Cilj je tog razreda protivan ekonomskoj produkciji, jer on traži povišenje nadnicâ i smanjenje sati rada. Ove korporacije počinju da sada (ne mislim reći da će to trajati) stvaraju protutežu produkciji, te sami nabavljaju zemljišta, zgrade, skladišta, predmete prve potrebe, sredstva transporta i mašine.

Pred 20 je godina vladalo mnijenje, da će stvaranje ovih udruženja ili Trade-Union koristiti kapitalističkoj zajednici. Ta ne idu li ona udruženja za redom i kolektivnim ugovorom rada? Dozvoljava li to u ovim okolnostima tačan uvid u potankosti industrije i točnu bilancu svih poduzeća? Tako su mislili onda, da će se posljedica ekonomska tih udruženja automatično ravnati po sebi, jer ona tobože ne teže za političkim ciljem, niti teže da osvoje tvornice, rudnike i t. d. Izgledalo je dakle jasno, da ta udruženja ne će da preuzmu na se odgovornost, te da će kapitalu dozvoliti realizaciju razborite dobiti i da će stupati s njime ruku pod ruku.

Ta mišljenja, ta odobravanja sustava Trade-unionističkog (koji je u prošlom pokoljenju došo iza naglog antagonizma i sumnje) nije-su bila teoretska.

Sav je svijet doživio lekciju stvari, koja je pokazala da praksa odgovara teoriji u slučaju industrije pamuka u Lancashire. U toj je ogromnoj organizaciji (najvažnija naših organiziranih industrija) Trade-unionizam djelovao uzorno i bez sukoba dulje nego li pola ljudskog vijeka. Tu je disciplina Trade-unionizma bila apsolutna. Svi su radnici bili članovi Unije. Predstavnici su radnikâ i gospodarâ točno ispitali izdatke i primitke. Visinu su nadnice, satove rada (u češćim razmacima) skupa i dogovorno određivali i vazda uredno i uspješno. Takav je postupak mogao da bude uzorom svim velikim industrijama engleskim.

Onda je došla nenadana evolucija. Nije se to dogodilo doduše u industriji pamuka (gdje se sve vrti oko izvoza u tuđinu), nego u velikim narodnim industrijama. Ovdje je Trade-unionizam razvio uspješno novu socijalnu aktivnost. Da, s jedne strane ne želi se da država postane vlasnicom (kod rudarâ postoji neka tendencija), ali s druge strane nije nitko u prilog individualne vlasnosti. Ta se »nova aktivnost« pokazala u tome, da je nastojala povećati nadnice i da snizi time produkciju.

U tome je Trade-unionizam ovako postupao:

1. Nametnuo je takovu disciplinu, da štrajk može nastati svaki čas.
2. Izbliža nadzire veliku radničku organizaciju i prijeći veliku ekstenziju. Čuva monopol stegnutoğ rada.
3. Ne mari da znade da li kapital ima ili ne kakav dobitak. Ovo je najvažnije. Posljedica je ovih triju stvari nadošla. Ta je jasna, a ništa se ne može kazati što će biti u budućnosti.

Prva nam je tačka već odavna poznata. To je naravno i prvotno oružje Trade-unionizma. Trade-union ima u sebi organizirani proletarijat, koji vješto barata oružjem štrajka. No jednako vješto znadu i gospodari isprazniti blagajnu Trade-uniona produljenjem štrajka, pa prijete radnicima glađu, ako hoće da ustraju u svojim zahtjevima. Sve je to ušlo u novu fazu, jer je naša kapitalistička država poništila zadnju sankciju gospodarâ. A ta je zadnja sankcija (grožnja kojom se sili liromaha da radi za bogataše) bila moć, kojom je kapitalizam mogao da oduzme siromahu sredstva opstanka.

Kao član parlamenta glasovao sam pred 20 godina za nacrt, po kome će država pomoći nezaposlenim radnicima. Onda nas je bilo vrlo malo, koji smo glasovali za taj bill, pa su nam se ljudi smijali kao visionarima. Danas je to načelo općenito prihvaćeno i aplicirano.

Država uzdržaje načelno svakog čovjeka, koji nije zaposlen. Koja je posljedica toga? Isti pokretač, koji giblje svom kapitalističkom mašinom, zaustavlja tu mašinu. Radio čovjek ili ne radio,

može da živi. Tu je ono što zovemo u Engleskoj »dole« (nagrada nezaposlenim radnicima). I ako nekoji govore da bi tu nagradu valjalo dokinuti, a mnogi misle da je valja barem modificirati, to ipak ne može biti čovjeka zdravog razuma, koji bi mislio da je ona postala stalna ustanova.

Kada sam pisao ove retke, pomislio sam na čovjeka, koji o njoj ovisi i sedmično prima nagradu, koja bi iznosila oko 500 dinara. Naravno on će odbiti težak posao (zaposlenost), koji bi mu dao oko 650 dinara sedmično.

. . .

Kapitalizam i danas raspolaže sredstvima protiv štrajka, a sastoji u tome da isprazni blagajnu Trade-uniona i tako prouzrokuje ozbiljnu štetu Trade-unionu. Kako? Kapitalizam produlji štrajk, sukob. To oružje znade kapitalizam da češće upotrijebi i uspješno. To se dogodilo i nedavno, kada su električni radnici, koji su radili u vladinim zgradama i kraljevim palačama, bili u štrajku, jer su htjeli da dadu službu **jednom** radniku, koji nije bio član Trade-uniona.

No što bilo da bilo, moć kapitalizma nije uništena; ona je nešto oslabila i — što je još važnije — nju je **modificiralo kvalitativno** ono načelo, po komu mora biti osiguran opstanak nezaposlenog čovjeka.

Druga tačka: ograničenje članova Uniona, jest načelo, koje se vrlo brzo širi i koje će općenito ljudi priznati. To je načelo bilo nejasno pred više godina u nekim industrijama, gdje su tražili osobito kvalificirane radnike. No onda su ustali protiv toga, jer da će se tada tako malo producirati. I stvar je zapala gotovo u zaborav.

Danas radi se o pravcu, kojim se ravna Union i to dosljedno. Sa stanovišta je nadnice ovo ograničenje članova Uniona u skladu sa zdravim razumom. Država treba što veću produkciju hitnih poslova i stoga joj škodi ovo ograničenje. Međutim mogu upravitelji Uniona odgovoriti, kako oni žive u državi gdje je kapitalisti dozvoljeno te se svim sredstvima obogatiti i da se ne osvrće na zajednicu i njezinu dobrobit, pa dokle kapitalista tako radi da će i oni **jednako**. Moram kazati, da je taj odgovor jednake vrijednosti.

Mi trebamo u Engleskoj novih kuća. Udruženja, koja nadziru taj posao, strogo su ograničena u broju svojih članova. Općinstvo ih kori, ali je njihov odgovor regbi logički dovoljan: »Mi živimo (vele oni) u društvu, koje propovijeda kao članak vjere egoizam. Ako mi ne zaštitimo svoj interes, tko će nam ga obraniti?«

Na koncu — stvar je sasvim ozbiljna — tu nema obzira na korist kapitala. I danas imamo tipički primjer u onome, što traže proletarci.

Tu su udruženja, organizirana u savršenijem obliku, postigla

svojom disciplinom i nastupom nadnice, koje znatno nadilaze nadnice predratne, obzirom na današnju vrijednost novca. Ipak ta udruženja traže povećanje nadnice. A ako vjerujemo izvješćima kapitalističkih upravitelja, povećanje bi tih nadnica apsorbiralo prihod redovitog rada, čak i kamate obligacijâ i nanijelo bi deficit od 2 milijuna funti. Radnici na to odgovaraju, da su te brojke pretjerane. Ipak nitko ne dvoji, da će svako povećanje nadnice znatno umanjiti ukupni prihod. Posebno će uništiti dividende redovitih akcija. Eno u industriji čelika u mnogim se poduzećima radi već više mjeseci uz čisti gubitak. I ista kob prijeti svugdje. To će dovesti do zatvora takovih poduzeća.

Zanimivo je, kako se vladaju oni koji pomoću kolektivne akcije proletarijata hoće da unište dobit kapitala. Izuzev neke teoretičare ovi ne ciljaju na to, da pograbe ova poduzeća tako ugrožena. Izuzev malu časnu manjinu, ovi ne ciljaju na to da nacionaliziraju ova poduzeća. Ovi ne smjeraju na nešto općenita. Oni ne rade oko općenite kakove politike, pa bila i ta: postići što veće nadnice, čak tako velike da apsorbiraju sav produkt.

Nedavno je dekan anglikanske katedrale u Durhamu održao važan govor, u kome je vrlo bistro iznio svoje misli kako je nužno e se održi ljudsko društvo kakovo je sada. Rekao je proletarcima, koji dođoše da ga čuju: »Ako vi budete i dalje tražili nadnice veće nego li to može podnijeti produkt ukupni vašeg rada, odakle će se namaći taj suvišak?« S raznih strana povikaše u dvorani: »Od vaših nadnica!«

To je sada pojam nadnice, da mora rasti bez obzira na prihode svake pojedine industrije. Tu se misli da zajednička kasa udruženja i njezin veći prihod (odakle potječu službene plaće i t. d.) stvara fond, odakle će se moći povećati nadnice. To modificira najnoviji i vrlo zabrinuti položaj.

Pogibelj bi imala manje grožnje, kada bi se oslanjala na stalnu socijalističku teoriju ili kada bi težila prema kome određenom socijalističkom cilju. No tu je upravo to pogibeljno, što tu nema ni jednog ni drugog, nego hoće jednostavno da apsorbira sav prihod. Pustiti da kapitalistička mašina djeluje i u isto vrijeme da se iscrpi njezina pokretna sila, to znači da nije daleko katastrofa.

Međutim postoji stalan broj raznih pitanja, koja su u vezi s ovim položajem. To su ona pitanja, koja su prouzrokovali ograničenje članova u Unionu i povećanje nadnicâ (nešto se slična bilo pojavilo u XV. vijeku). Prvo je takovo pitanje, da se silni broj ljudi nalazi izvan udruženja, a ti ljudi ne mogu da nađu zarade nego uz najteže i najnesigurnije uvjete.

U ostalom povećanje se nadnice do skrajnosti može s teškom mukom (i to samo djelomično) provesti u onim industrijama, koje se takme izravno s industrijama stranih država, u kojima se još ne osjeća ovaj zadnji razvitak kapitalizma.

Poljski je radnik nevoljno plaćen, ako ga usporedimo s njegovim bratom koji ima mnogo lakši posao na postranoj željeznici. A sposobni mekaničar uistinu ima često manju plaću nego li čovjek, koji je za svašto, koji mete dućan.

Područje je nadnice jako ispremiješano. Slabije je sposoban radnik bolje plaćen, a to uznemiruje narod.

Treba li da nadodam, kako se u svem ovom pitanju tako važnom na parlamenat više ni ne računa? Radnici ne traže više nijednog posrednika. Oni su zadovoljni, ako spriječe stvaranje zakona koji se njima ne sviđaju. A za to je dovoljna jednostavna grožnja.

Hilarij Belloc.

DODI DUŠE PRESVETI.

Dodi, Duše presveti! Sav svijet drhće pred Tobom. Plaše se vatre, jer ljube više nego Tebe slamu, koja se mlati na guvnu duha svijeta. Smiluj nam se!

Boje se oni pred novim Duhovima, lažanim i tihim. Jer, kada Ti govoriš narodima, to je kao šum, grmljavina i potres zemlje. Oni ljube svoj mir više nego Tebe. Smiluj im se!

Ti dolaziš kao silni vjetar. Ti prevrćeš sve papirnate kuće i otkidaš suhe grane od stabla u lomljivini. I svi se zemaljski kolosi sa zemljanim nogama ruše pred Tvojim srditim pogledom. Smiluj im se.

Zrak je neugodan. Zapara je nad zemljom. Oblaci se dižu. To isparuje zloća ljudi. Gledaju prema gore. Zamišljeno istražuju vrijeme sutrašnjega dana. Nešto slute. Smiluj im se!

Njihovo je uzdanje bilo mudrost püti. Prorok je njihov profesor. Svećenik je njihov diplomat. Raj je njihov dobrostanje. Evanđelje je njihovo brzovni izvještaj. Sve, što misle i govore i čine, sve miriši po prahu zemaljskom. Ti pak dolaziš s neba, kraljevstva milosti, bez kođa smo ništa. Svoje će se nemoći stidjeti. Smiluj im se!

Ti hoćeš, da se napune Tebe. Oni pak hoće da se podijele između Tebe i svijeta. Ti hoćeš, da oni zbore drugi jezik, jezik Tvoje Crkve, katolički jezik, koji oni nazivlju mrtvim jezikom. Oni pak hoće da govore jezikom vremena, koji je ljudska umjetnost stvorila. Oni nas drže za autopiste, sanjare, tuđince, jer još vjerujemo u Tvoju moć. Smiluj im se!

Dodi, Duše presveti! Prosvijetli, ojačaj, posveti, zavladaaj, Sve-možni! I Duh Sveti reče: Neka bude svjetlost i bi svjetlost! Duhovi!